

УДК 336.145.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-34-10>

Дибко Н. М.

*кандидат економічних наук,
головний спеціаліст відділу співробітництва з МВФ
Управління міжнародного співробітництва
Міністерства фінансів України*

Dybko Nataliia

*PhD in Economics,
Chief Specialist of Cooperation with IMF Division,
Department of International Cooperation
Ministry of Finance of Ukraine*

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА ЯК СКЛАДНИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Анотація. Статтю присвячено питанням удосконалення теоретико-методологічних засад бюджетної системи як складника соціально-економічного розвитку країни. Автором надано визначення економічної сутності бюджетної системи як складника соціально-економічного розвитку країн. Досліджено, що з метою підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів та забезпечення виконання своїх повноважень на високому рівні започатковано бюджетну децентралізацію. Обґрунтовано інституційні напрями розвитку бюджетної системи, а саме: впровадження механізму оцінювання результативності бюджетної політики; здійснення аналізу досягнення цілей соціально-економічного розвитку; підвищення рівня збалансованості та стійкості бюджетної системи через запровадження довгострокового бюджетного прогнозування на державному та місцевому рівнях.

Ключові слова: бюджет, бюджетна політика, бюджетна система, державний бюджет, бюджетна децентралізація, місцеві бюджети, фінансова система.

Вступ та постановка проблеми. Бюджетна система є вагомим складовою частиною системи державного регулювання соціально-економічного розвитку країни, визначення бюджетної пріоритетності достатньо суттєво впливає на структурні перетворення у галузях економіки, соціальній сфері, рівень людського капіталу, конкурентоспроможність національної економіки. Важливість питання побудови ефективної бюджетної системи полягає у тому, що через її ланки перерозподіляється суттєва частина валового внутрішнього продукту, що впливає на прискорення економічного розвитку в державі. На сучасному етапі розвитку вагомими завданнями державного бюджетного регулювання є забезпечення збалансованості бюджетної системи, зміцнення фінансової основи органів місцевого самоврядування, посилення їхнього впливу на соціально-економічні процеси в країні, вдосконалення системи міжбюджетних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вагомих наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених щодо функціонування бюджетної системи можна назвати праці: Ш. Блакарт, С. Буковинського, Дж. Бьюкенена, О.Д. Василика, А. Вагнера, А.І. Даниленка, О.В. Кириленко, Дж.М. Кейнса, Я.Я. Дьяченко, І.В. Запатріної, Л.В. Лисяк, І.Г. Лук'яненко, І.О. Луніна, Р.А. Масгрейва, В.М. Опаріна, В.М. Федосова, І.Я. Чугунова, С.І. Юрія та ін. Поряд із цим на етапі трансформаційних перетворень потребується подальший розвиток бюджетної системи як інструменту реалізації пріоритетів економічного та соціального розвитку на основі використання дієвих фінансових механізмів, спрямованих на бюджетну децентралізацію, підвищення рівня збалансованості та стійкості бюджету, механізму оцінювання результативності бюджетної політики, впровадження довгострокового бюджетного прогнозування та поглиблення

середньострокового бюджетного планування на всіх рівнях бюджетної системи.

Метою даної роботи є розкриття та вдосконалення теоретико-методологічних засад бюджетної системи як складника соціально-економічного розвитку країни.

Результати дослідження. На сучасному етапі економічних перетворень обґрунтована фінансова політика має бути спрямована на підтримку цілісності бюджетної системи, її збалансованості в середньостроковій перспективі та формування дієвого механізму ефективного впливу на суспільне зростання. Для цього бюджетна система як дієвий механізм у системі державного регулювання має бути спрямована на забезпечення відповідності регуляторних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою розвитку держави й регіонів та на цій основі підвищення добробуту суспільства. Розвиток бюджетної системи позитивно сприятиме здійсненню відповідних інституційних змін.

Найпоширенішим в економічній науці є визначення бюджетної системи з погляду її структурно-функціональної побудови. Так, С.І. Юрій та Й.М. Бескид визначають бюджетну систему України як сукупність окремих її ланок, юридично пов'язаних між собою, яка ґрунтується на загально прийнятих принципах, що відповідають міжнародним стандартам [1, с. 5]. І.Я. Чугунов дає визначення бюджетної системи з фінансово-регуляторного погляду та зазначає, що це сукупність бюджетів, утворена на основі адміністративно-територіального устрою держави та взаємовідносин між ними, які вибудовуються з огляду на оптимальний розподіл і фінансове забезпечення повноважень органів державної та місцевої влади між бюджетами усіх рівнів, спрямованими на соціально-економічний розвиток суспільства [2, с. 19]. Ю.В. Пасічник дає два визначення поняття «бюджетна система»: як складник фінансової системи бюджетів держави всіх рівнів має управлінську структуру і функціонує згідно з юридичними та фінансовими нормами; як елемент фінансової системи, що структурно складається із доходів і видатків відповідних рівнів територіально-адміністративного устрою, зв'язків із зовнішнім та внутрішнім середовищем, правила і напрями розвитку визначаються вищими надсистемами [3, с. 127].

Пропонується визначення терміна бюджетної системи як складника соціально-економічного розвитку, що є єдністю бюджетів усіх рівнів державного устрою відповідно до адміністративно-територіального поділу країни, що формуються відповідно до законодавчо встановлених економічних відносин, складаються з доходної та видаткової частин та спрямовані на забезпечення збалансованості централізованого грошового фонду та на виконання пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку держави й її адміністративно-територіальних одиниць. Бюджетна система є складовою частиною фінансової системи, що здійснює регулювання економічної та соціальної систем та, як результат, становить суспільну систему. Бюджетна система організаційно залежить від форми державного устрою і складається з державного та місцевих бюджетів. Відносини між державним і місцевими бюджетами вибудовуються на основі єдності бюджетної системи та фінансової політики держави [4, с. 15].

Бюджетна система України – це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного й адміністративно-територіального устрою і врегульована нормами права. Місцеві бюджети включають бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Своєю чергою, бюджетами

місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад [5].

Ефективне функціонування бюджетної системи є результатом обґрунтованої бюджетної політики, яка, своєю чергою, повинна забезпечити відповідність між витратами та наявністю відповідних ресурсів; необхідні права і стимули для мобілізації бюджетних надходжень; виконання органами влади та управління своїх повноважень у законодавчій і виконавчій сферах під час виконання вимоги їх фінансової незалежності; регулювання стану та режиму використання природно-ресурсного й екологічного потенціалу як основи існування країни і життєзабезпечення її населення; стимулювання ділової активності; здійснення структурних перетворень; підвищення інвестиційної привабливості країни та окремих територій [6, с. 125].

Основними критеріями ефективності стратегії формування та виконання державного і місцевих бюджетів відповідно до вимог економічної безпеки країни є: відповідність бюджетної політики національним інтересам і реалістичність цілей бюджетної політики та створення умов для їх досягнення; зміцнення держави на базі забезпечення фінансовими ресурсами можливостей реалізації її функцій у здійсненні внутрішньої і зовнішньої політики; забезпечення цілісності та єдності бюджетної системи як фінансової основи і передумови цілісності та єдності держави; здатність бюджетної системи забезпечити єдність економічного простору країни, фінансової, грошово-кредитної, валютної та податкової систем; узгодженість у бюджетному процесі річних, середньострокових і стратегічних завдань державної політики соціально-економічного розвитку.

За роки незалежності держави було сформовано нормативно-правову основу державного управління бюджетними коштами, припинено розповсюдження бартерних розрахунків, забезпечено погашення заборгованості із заробітної плати, пенсій та інших соціальних виплат. Прийняття Бюджетного кодексу України запровадило правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства. Із метою забезпечення цільового використання бюджетних коштів, забезпечення отримання доходів та своєчасного фінансування захищених видатків було впроваджено бюджетну класифікацію, норми фінансового контролю над операціями з бюджетними коштами, фінансової дисципліни та відповідальність учасників бюджетного процесу, врегульовано джерела формування спеціального фонду бюджетних установ та напрями їх використання, визначено надходження та витрати місцевих бюджетів, унормовано міжбюджетні відносини, засади управління державним боргом та гарантованим державою боргом. Подальші заходи були спрямовані на підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Нова редакція Бюджетного кодексу була розроблена з метою удосконалення бюджетного процесу, запровадження міжнародного досвіду щодо застосування програмно-цільового методу бюджетного планування, удосконалено принципи та умови ефективного функціонування бюджетної системи та регулювання бюджетних відносин. При цьому залишаються напрями бюджетного регулювання, що потребують подальшого розвитку.

Рівень результативності функціонування бюджетної системи впливає на соціальну захищеність, розвиток

людського потенціалу, науково-технічну модернізацію галузей виробництва, підвищення рівня конкурентоспроможності на світових ринках, зростання обсягу валового внутрішнього продукту. Ураховуючи те, що бюджет є одним з основних інструментів державного регулювання економіки, становлення ефективної бюджетної системи є необхідною умовою для досягнення економічного розвитку країни. Механізм формування обсягу та структури доходів і видатків бюджету є важливим складником бюджетного регулювання для забезпечення розвитку суспільства. Особливо важливим розв'язання цього завдання є для транзитивних економік, які відзначаються неоднорідністю й динамізмом суспільного середовища, тому необхідно підвищити роль бюджетної політики в системі державного регулювання та розробити концептуальні засади побудови її ефективної моделі.

Формування доходної та видаткової частин бюджету тісно пов'язане з основними показниками економічного і соціального розвитку держави на відповідний рік. Обсяг видатків, з одного боку, переважно обмежений бюджетними доходами, які, своєю чергою, залежать від показників розвитку економіки. З іншого боку, за допомогою бюджетних видатків відбувається зворотний вплив на економічні можливості виробництва на основі сприяння зростанню його ефективності й прискорення науково-технічного прогресу, що, звичайно, впливає на обсяги доходів бюджету [7, с. 11].

Основною ланкою фінансової та бюджетної системи є зведений бюджет, що включає сукупність показників бюджетів, які використовуються для аналізу та прогнозування економічного і соціального розвитку держави. Визначення оптимального співвідношення бюджетів різних рівнів має ґрунтуватися на позиції щодо співвідношення процесів централізації та децентралізації державного управління, відповідному розподілі повноважень і функцій органів державного управління й місцевого самоврядування [2, с. 20].

Структуру доходів і видатків зведеного бюджету України у 2010–2019 рр. наведено у табл. 1 [8]. За результатами проведеного дослідження встановлено, що в Україні склалася структура бюджетної системи, у якій переважала централізація бюджетних коштів у державному бюджеті країни. Важливим завданням в удосконаленні розподільних процесів є досягнення оптимальних співвідношень між різними ланками бюджетної системи.

Із загальнодержавного бюджету фінансується понад 75% усіх видатків. Недостатній рівень бюджетної децентралізації негативно впливає на розвиток системи місцевого самоврядування та ефективність використання бюджетних асигнувань у цілому. Високий рівень централізації коштів у державному бюджеті спричинив послаблення фінансового забезпечення соціальної сфери адміністративно-територіальних одиниць, їхніх місцевих бюджетів. Необхідною передумовою децентралізації

є фінансова незалежність місцевих бюджетів із метою ефективного виконання своїх повноважень. Невідповідність видатковим повноважень місцевої влади фінансовим можливостям доходної бази створює умови для порушення принципу фінансової еквівалентності, відповідно до якого розподіл податків має відповідати розподілу видатків [9, с. 3–12]. Важливим є підвищення рівня спроможності місцевих органів влади у збільшенні обсягів наповнення доходної частини бюджету, у тому числі як за рахунок податкових надходжень, так і неподаткових, з одночасним зменшенням прямої залежності від обсягів отримання трансфертів із державного бюджету.

Структурні відхилення у співвідношенні доходної та видаткової частин на державному і місцевому рівнях бюджетної системи свідчать про недостатній рівень збалансованості та стійкості між рівнями бюджетної системи за досліджуваний період. Потребується подальше врегулювання бюджетних правовідносин, пов'язаних з упровадженням нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів, удосконалення міжбюджетних відносин та встановлення нового механізму бюджетного вирівнювання. Динаміка частки доходів державного бюджету у зведеному бюджеті має поступову тенденцію до зростання до 2015 р., із 2016 р. обсяг доходів зменшується. Збільшення доходної частини місцевих бюджетів із 2016 р. на 15,1% порівняно з їх значним зменшенням у 2015 р. до 16,7% свідчить про ефективність започаткування реформи місцевих бюджетів із метою децентралізації ресурсів із державного рівня на місцевий доходів і, відповідно, видатків бюджету.

Особливого значення набуває питання використання місцевих бюджетів як інструменту соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць і фінансової основи забезпечення повноважень центральних та місцевих органів влади під час виконання закріплених за ними зобов'язань. Місцеві бюджети посідають важливе місце в економічному та соціальному розвитку країни, що знаходить відображення у різноманітних зв'язках, які виникають у процесі їх формування та виконання, з місцевим господарством, підприємствами, установами, органами влади та населенням.

Із прийняттям Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні розпочато реформування соціально-економічного устрою держави, формуються нові ознаки бюджетної системи, а саме здійснюються заходи щодо вдосконалення засад, на яких ґрунтується сучасний адміністративно-територіальний устрій у частині децентралізації влади. Зазначене зумовлене недостатнім рівнем фінансової самостійності більшості територіальних громад, що зумовлює низький рівень якості наданих публічних послуг, створення достатніх умов для життєдіяльності населення. Здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети малочисельних територіальних громад із вико-

Таблиця 1

Структура доходів і видатків зведеного бюджету України у 2007–2016 рр. (без урахування міжбюджетних трансфертів), %

Рівень бюджетів	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Доходи зведеного бюджету										
Державний бюджет	74,4	78,3	77,4	76,2	77,8	81,5	78,2	77,4	77,8	76,7
Місцеві бюджети	25,6	21,7	22,6	23,8	22,2	18,5	21,8	22,6	22,2	23,3
Видатки зведеного бюджету										
Державний бюджет	59,8	57,2	55,1	56,9	57,3	59,3	58,6	53,6	55	59,4
Місцевий бюджет	40,1	42,8	44,9	43,1	42,7	40,7	41,4	43,4	45	40,6

ристанням системи дотацій вирівнювання є обтяжливим для державного бюджету та стримує розвиток малих міст і великих селищ [10].

Проведення структурних реформ дасть змогу досягти стійкого економічного ефекту за умови гармонізації пріоритетів і етапів реформ у державній політиці із реформою місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Децентралізація влади і суттєве розширення повноважень територіальних громад передбачають перерозподіл завдань, повноважень і ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування.

За роки реалізації реформи зміцнено фінансову спроможність місцевих бюджетів та забезпечено надання якісних суспільних послуг споживачам завдяки розширенню видаткових повноважень органів місцевого самоврядування. У результаті добровільного об'єднання громад у 2015–2018 рр. на прямих взаємовідносини з державним бюджетом перейшли 782 об'єднані територіальні громади, які безпосередньо отримують міжбюджетні трансферти, у тому числі 117 новостворених ОТГ, місцеві ради яких набувають повноважень за результатами перших місцевих виборів у 2018 р. [11].

Розширені повноваження щодо акумулювання податків, переданих із державного бюджету для забезпечення реалізації делегованих повноважень, забезпечили отримання додаткового фінансового ресурсу, що використовується для соціально-економічного розвитку відповідної території, а саме створення ефективної медичної, освітньої, транспортної та житлово-комунальної інфраструктури. Так, доходи загального фонду місцевих бюджетів у 2019 р. перевиконано на 2,1% до затверджених місцевими радами планових показників на рік. Доходи спеціального фонду перевиконано на 38% від запланованого показника. Відповідно було збільшено видатки загального фонду на освіту на 13,6%, на фізичну культуру і спорт – на 18,8%, на культуру і мистецтво – на 13,3%. Видатки спеціального фонду збільшилися на 3,3%, при цьому на будівництво та регіональний розвиток у 2019 р. спрямовано на 33% більше, ніж у 2018 р.

Позитивним аспектом реформи міжбюджетних відносин є збільшення інвестиційного складника місцевих бюджетів. Так, обсяг капітальних видатків за 2019 р. збільшився на 9,5% порівняно з 2018 р. Частка капітальних видатків у загальному обсязі видатків місцевих бюджетів збільшилася проти 2018 р. на 1,6% та становить 17,6%. При цьому в 2018 р. частка капітальних видатків становила 16%, у 2016–2017 рр. – 15%, у 2015 р. – 11,5%, а в 2013–2014 рр. – 6,5% та 6,2% відповідно [11]. Економічний розвиток територіальної громади може бути прискорений шляхом результативного використання активів та користування її внутрішнім потенціалом із метою розвитку середнього та малого бізнесу, здійснення інвестицій, розширення виробництва, створення додаткових робочих місць.

Вагоме значення у формуванні бюджетної системи, здатної вирішувати не лише тактичні, а й стратегічні питання розвитку суспільства, належить науково обґрунтованій системі інструментів, що будуть спрямовані на виконання цілей бюджетної політики та здійснення регулюючого впливу на ключові суспільно значущі напрями соціально-економічного розвитку. У період повного ви-

конання бюджетного циклу здійснюється планування, затвердження, внесення змін та виконання бюджетних показників. На кожній стадії бюджетного процесу доцільно здійснювати моніторинг та аналіз виконання бюджету відповідно до затвердженого завдання соціально-економічного розвитку держави на визначений період. Одним із напрямів розвитку бюджетної системи є розроблення та впровадження механізму оцінювання результативності бюджетної політики, здійснення аналізу рівня досягнення цілей соціально-економічного розвитку за відповідний бюджетний період.

Бюджетна система ґрунтується на бюджетно-податковій політиці, що поєднує регулювання у сфері оподаткування і державних видатків, спрямованих на підтримку високого рівня зайнятості, стабільної економіки, росту валового внутрішнього продукту. Фіскальна політика, що передбачає приблизно однакове збільшення податків і бюджетних видатків, призводить до ефекту збалансованого бюджету.

Формування бюджету на державному та місцевому рівнях на перспективу сприятиме підвищенню рівня передбачуваності і стійкості бюджетної системи завдяки можливості розподілу запланованого обсягу доходів на стратегічно важливих напрямках державної політики розвитку у соціальній та економічній сферах та адміністративно-територіальній одиниці. Одним із першочергових питань підвищення якості бюджетної політики є розроблення інституційної основи для впровадження довгострокового бюджетного прогнозування у бюджетний процес як на державному, так і на місцевому рівні. Середньострокове бюджетне планування потребує подальшого розвитку в бюджетній системі, адже даний інструмент установлює прямий зв'язок між стратегічними цілями суспільного розвитку та необхідними для їх утілення фінансовими ресурсами на перспективу. Упровадження зазначених напрямів забезпечить посилення системності та послідовності як на рівні територіально-адміністративної одиниці, так і в політиці соціально-економічного розвитку країни.

Висновки. Для посилення впливу бюджетної системи на соціально-економічний розвиток суспільства необхідно вживати заходів, спрямованих на підвищення рівня збалансованості бюджету та послідовності бюджетних показників у середньостроковому періоді й підвищення взаємозв'язку процесу формування доходів та видатків залежно від потреб соціально-економічного розвитку, продовження бюджетної децентралізації, здійснення оцінювання та аналізу бюджетної політики і виконання бюджетів на всіх рівнях. Функціонування економічно ефективної бюджетної системи та міжбюджетних відносин, де кожен рівень влади самостійно відповідає за власну бюджетну політику, можливе на основі створення економічно виваженої системи розподілу повноважень, видаткових зобов'язань і доходів. Важливим є впровадження довгострокового стратегічного прогнозування в державі, зазначене створить умови для запровадження перспективного планування бюджетних показників на всіх рівнях бюджетної системи на довгостроковий період, що створить основу для стабілізації стійкості бюджету та послідовності політики у сфері доходів і видатків, міжбюджетних відносин, зовнішніх та внутрішніх боргових зобов'язань для підтримки стійкого соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Юрій С.І., Бескид Й.М. Бюджетна система України. Київ : НІОС, 2000. С. 400.
2. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку. Київ : НІОС, 2003. С. 488.

3. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні монографія. Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2005. С. 642.
4. Спіфанов А.О., Сало І. В. Регіональна економіка. Київ : Наукова думка, 1999. С. 344.
5. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50–51. Ст. 572.
6. Корнієнко Н.М. Планування видатків державного бюджету як інструмент соціально-економічного зростання. *Прийчорноморські економічні студії*. 2016. № 12. Ч. 2. С. 123–128.
7. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. Київ : НДФІ, 2005. С. 259.
8. Бюджет України 2019 : статистичний збірник. Київ : МФУ. 2020. С. 297. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf) (дата звернення: 10.12.2020).
9. Луніна І. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи. *Фінанси України*. 2010. № 9. С. 3–12.
10. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 30. С. 831.
11. Пояснювальна записка до звіту про виконання Державного бюджету України за 2019 рік. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 38.

References:

1. Jurij S.I., Beskyd J.M. (2000) *Bjudzhetna sistema Ukrainy* [Budget system of Ukraine]. Kyiv: NIOS. (in Ukrainian)
2. Chuhunov I.Ja. (2003) *Bjudzhetnyj mekhanizm rehghuljuvannja ekonomichnogho rozvytku* [Budget mechanism of economic development regulating]. Kyiv: NIOS. (in Ukrainian)
3. Pasichnyk Ju.V. (2005) *Bjudzhetnyj potencial ekonomichnogho zrostantnja v Ukraini* [Budget potential of economic growth in Ukraine]. Donecjk: TOV «Jugho-Vostok, Ltd». (in Ukrainian)
4. Jerpifanov A.O., Salo I. V. (1999) *Reghionaljna ekonomika* [Regional economy]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).
5. *Bjudzhetnyj kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 №2456-VI*. [Budget Code of Ukraine 08 July 2010] (2010). *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy*, vol. 50–51, pp. 572.
6. Kornijenko N.M. (2016) *Planuvannja vydatkiv derzhavnogho bjudzhetu jak instrument socialjno-ekonomichnogho zrostantnja* [Public budget expenditures planning as a tool for social and economic growth]. *Naukovyj zhurnal «Prychornomorsjki ekonomichni studiji»* [Scientific journal "Black Sea Economic Studies"], vol. 12 (part 2), pp. 123–128.
7. Chughunov I. Ja. (2005) *Teoretychni osnovy systemy bjudzhetnogho rehghuljuvannja* [Theoretical foundations of the budget regulation system]. Kyiv: NDFI. (in Ukrainian).
8. *Bjudzhet Ukrainy 2019: Statystychnyj zbirnyk* [Budget of Ukraine 2019: Statistical collection] (2020). Kyiv: MFU. (in Ukrainian). Available at: [https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_\(for_website\)%20\(1\).pdf](https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2019_(for_website)%20(1).pdf). (accessed 10 December 2020).
9. Lunina I. (2010) *Formuvannja miscevykh bjudzhetiv na osnovi pryncypu ekvivalentnosti: shljakh do efektyvnoji bjudzhetnoji systemy* [Formation of local budgets based on the principle of equivalence: the path to an effective budget system]. *Finansy Ukrainy*, vol. 9. pp. 3–12.
10. *Pro skhvalennja Konceptiji reformuvannja miscevogho samovrjaduvannja ta terytorialnoji orghanizaciji vlady v Ukraini* [On approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine]: rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 kvitnja 2014 № 333-r [Cabinet of Ministers of Ukraine order of April 1, 2014 № 333-r]. *Oficijnyj visnyk Ukrainy* [Official Bulletin of Ukraine] (2014), vol. 30. P. 831.
11. *Pojasnjuvalna zapyska do zvitv pro vykonannja Derzhavnogho bjudzhetu Ukrainy za 2019 rik* [Explanatory note to the report on the implementation of the State Budget of Ukraine for 2019] (2020). Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. *Uradovyj kur'jer* [Government courier], vol. 38.

БЮДЖЕТНАЯ СИСТЕМА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ

Аннотация. Статья посвящена вопросам совершенствования теоретико-методологических основ бюджетной системы как составляющей социально-экономического развития страны. Автором дано определение экономической сущности бюджетной системы как составляющей социально-экономического развития стран. Исследовано, что с целью повышения финансовой независимости местных бюджетов и обеспечения выполнения своих полномочий на высоком уровне положено начало бюджетной децентрализации. Обоснованы институциональные направления развития бюджетной системы, а именно внедрение механизма оценки результативности бюджетной политики; осуществление анализа за достижения целей социально-экономического; повышение уровня сбалансированности и устойчивости бюджетной системы путем внедрения долгосрочного бюджетного прогнозирования на государственном и на местном уровнях.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная политика, бюджетная система, государственный бюджет, бюджетная децентрализация, местные бюджеты, финансовая система.

BUDGET SYSTEM AS A PART OF SOCIAL AND ECONOMIC COUNTRY DEVELOPMENT

Summary. The article is devoted to the issues of disclosure and improvement the theoretical and methodological budget system as a component of social and economic country development. The author investigates the definition of the budget system by Ukrainian scientists and proposes the budget system economic essence definition. It is founded that during the period of independence of Ukraine was formed a solid scientific and legal basis for budget funds public management. Also with the aim to improve the principles and conditions of effective functioning of the budget system to increase the budget funds effectiveness the foreign experience was implemented. The strategy efficiency basic criteria of the state and local budgets formation and execution in the economic transformations conditions are defined. It is important to improve the capacity level of local authorities to increase the budget revenue amount, including both tax and non-tax revenues, and to reduce the direct dependence on the amount of transfers from the state budget. Decentralization of power involves the formation of branched system of local government, in which local issues are entrusted to individuals elected by the population of the communities or regions in order to

increase the local government efficiency, to create and maintain a favorable environment that is necessary to provide high quality and available services. It is necessary to harmonize the components of the budget system, to develop effective approaches to the improvement the public finance management mechanism, to stabilize and to balance the budget policy and financial system. Reforms and improvements of the budget system should be aimed at financial stabilization by improving the mechanism of the close connection between budget revenue and expenditure, improving the budget process to meet the needs of socio-economic development and the introduction of long-term budget forecasting, improving regulation of intergovernmental relations, external and domestic public debt obligations, by establishment an high quality audit over the budget funds effectiveness, that should ensure sustainable economic growth.

Key words: budget, budget policy, budget system, public budget, budget decentralization, local budgets, financial system.